ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ATATURK UNIVERSITY PUBLICATIONS
Eastern Geographical Review

Araştırma Makalesi *Research Article* DOI: 10.17295/ataunidcd.1715734

Coğrafyanın Kuramsal Çerçevesinde Toponimi: Yer Adları Anlayışının Paradigmatik Dönüşümü

Toponymy in the Theoretical Framework of Geography: The Paradigmatic Transformation in the Conception of Place Names

Murat Mustafa AK[1]
[1] Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye
Yahya KADIOĞLU[2]
[2] Samsun Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Samsun, Türkiye

ÖZ

Toponimi, beşeri coğrafyanın bilimsel bir kimlik kazanmasıyla birlikte gelişme gösteren önemli bir araştırma alanıdır. Ancak uzun yıllar teorik temelleri ihmal edilmiş daha çok saha araştırmaları şeklinde yürütülen bir disiplin olmaktan öteye gidememiştir. Çalışmada coğrafya disiplininin kuramsal çerçevesinde gerçekleşen paradigmatik dönüşümlerin, toponimik anlayış üzerindeki etkileri teorik olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda modern coğrafya dönemindeki çevresel determinizm, olasılıkçılık ve bölgeselcilik paradigmaları ile çağdaş dönemdeki pozitivist, Marksist, hümanist, feminist, post-kolonyal ve post-yapısalcı paradigmalar incelenerek bu paradigmaların hakim olduğu dönemlerde yapılan toponimi çalışmaları analiz edilmiştir. Alanyazın, paradigmaların yer adları anlayışına etkileri ve anlayış değişikliklerini tespit etmeye imkân tanımıştır. Böylece, toponimik anlayışın kuramsal süreklilik ve kırılma mantığı içinde nasıl şekillendiği izlenerek değerlendirilmiştir. Modern dönemde genellikle etimolojik ve ansiklopedik bir yaklaşımla ele alınan yer adlarının, çağdaş coğrafi paradigmalar doğrultusunda toplumsal kimlik, toplumsal cinsiyet, ideoloji, jeopolitik söylemler ve iktidar ilişkileri bağlamında yeniden kavramsallaştırıldığı görülmüştür. Coğrafya disiplininin kuramsal çerçevesinde yer adları anlayışındaki değişim sürecinin irdelenmesi hem coğrafi düşüncenin evrimini yeniden okumaya hem de toponimi çalışmalarının teorik temellerini güçlendirmeye olanak sağlayacaktır. Çalışma neticesinde toponimi anlayışının, coğrafi düşüncenin tarihsel ve kuramsal dönüşümleriyle biçimlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, adlandırma, mekânsal güç, toponimi, yer adları

ABSTRACT

Toponymy is a significant field of research that has developed in parallel with the emergence of human geography as a scientific discipline. However, for many years it remained largely confined to fieldwork-based studies, with limited engagement in theoretical foundations. This study theoretically examines how paradigmatic shifts within the disciplinary framework of geography have influenced approaches to toponymy. In this context, paradigms of environmental determinism, possibilism, and regionalism in the modern geography era, along with positivist, Marxist, humanist, feminist, post-colonial, and post-structuralist paradigms in the contemporary period, are analyzed in relation to the toponymic studies produced under their influence. The literature enables the identification of how these paradigms have shaped understandings of place names and driven conceptual transformations. Accordingly, the development of toponymic thought is evaluated through the lens of theoretical continuity and rupture. While in the modern era, place names were generally approached from an etymological and encyclopedic perspective, contemporary geographical paradigms have re-conceptualized them in relation to social identity, gender, ideology, geopolitical discourse, and power relations. Investigating the transformation of toponymic perspectives within geography's theoretical framework contributes both to a renewed reading of the evolution of geographical thought and to the reinforcement of the theoretical basis of toponymic studies. The study concludes that the understanding of toponymy is fundamentally shaped by the historical and theoretical transformations of geographical thought.

Keywords: Geography, naming, spatial power, toponymy, place names

Geliş Tarihi/Received 07.06.2025
Kabul Tarihi/Accepted 18.12.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 31.12.2025

Sorumlu Yazar/Corresponding author: Murat Mustafa AK
E-mail: mmak@ankara.edu.tr

Cite this article:
Ak, M. M., & Kadıoğlu, Y. (2025). Toponymy in the theoretical framework of geography: The paradigmatic transformation in the conception of place names. *Eastern Geographical Review*, *30*(54),1-12.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Yer adlarına ilişkin “bir isimde ne var?” diye sorulabilir. Bu araştırmada “bir yer isminde ne yok” motivasyonuyla hareket edilmiştir. Çünkü toponimi alanındaki çalışmaların genellikle “saha araştırması” şeklinde yürütüldüğü ve teorik temellerinin ihmal edildiği görülmüştür. Toponiminin teorik temelleri ortaya çıkarılamamış ve yer adları ikincil bir araştırma alanı olarak görülmüştür. Oysa beşeri coğrafyanın bilimsel bir kimlik kazanmasıyla gelişmeye başlayan toponimi; köklü bir bilimsel temele ve coğrafyanın paradigmalarıyla şekillenen teorik bir derinliğe sahiptir. Bu

çalışmada toponiminin bilimsel temelleri ve teorik zemini ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun için coğrafya disiplininin kuramsal çerçevesinde geçirdiği paradigmatik dönüşümlerle yer adları anlayışının ilişkisi izlenmiştir. Böylece toponiminin yalnızca adların kökenini veya sınıflandırmasını araştıran çalışma alanı olmadığı; aksine, coğrafi düşüncenin paradigmatik dönüşümleriyle şekillenen ve geniş bir perspektif sunan bir alan olduğu ortaya konmaktadır. Bu, hem toponimi çalışmalarının teorik temellerini güçlendirme hem de coğrafyanın tarihsel gelişimini yeniden okuma imkânı sağlayacaktır

Toponim; Yunanca *τόπος* (*tópos*) "yer" ve *ὄνομα* (*ónoma*) "ad" kelimelerin birleşimiyle oluşmuş bir terimdir ve "yer adı" anlamına gelir (İzbırak, 1992, s. 313; Perono-Cacciafoco ve Cavallaro, 2023, s. 1). Toponimi ya da toponomastik yer adlarını inceleyen bilimdir (İzbırak, 1992, s. 313; Perono-Cacciafoco ve Cavallaro, 2023, s. 1; Vardar, 2002, s. 224). Yer adları; dilbilim, coğrafya, tarih, arkeoloji gibi beşeri bilimlerin konuları içerisinde yer alan disiplinler arası bir çalışma alanıdır (Avdić vd., 2023, s. 342; Perono-Cacciafoco ve Cavallaro, 2023, s. 1). Ancak "mekanın, yani coğrafi olayların gerçekleştiği, etkilediği ve etkilendiği yerin adlandırılması tartışmasız en çok coğrafyacıları ilgilendirmektedir" (Bulut, 1996, s. 30). Nitekim toponiminin gelişiminde coğrafyacıların başat rolü üstlendiği, yer adları literatüründen anlaşılmaktadır.

Çalışmada yer adları anlayışının evrimi, coğrafi paradigmalar üzerinden ele alınmıştır. Nitekim paradigma, coğrafi düşüncenin evrimini açıklamak için yaygın olarak kullanılan bir kavramdır (Warf, 2006, s. 349). Kavram, ilk olarak Thomas Kuhn'un, 1962'de yayımlanan "*The Structure of Scientific Revolutions" (Bilimsel Devrimlerin Yapısı*) eserinde tanımlanmıştır (Cloke vd., 2014, s. 934). Kuhn (2008, ss. 64-65) paradigmaları "bir bilim çevresine belli bir süre için bir model sağlayan, yani örnek sorular ve çözümler temin eden, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarılar şeklinde" tanımlamıştır. Paradigmalar, bir bilim içinde hakim düşünce biçimleri olarak ortaya çıkar ve kabul edilen teorik çerçeveleri belirler. Böylece, araştırmaların nasıl yapılmasına dair kurallar sağlayan akademik faaliyet kalıplarını açıklar (Warf, 2006, s. 349)

"Coğrafyanın kuramsal çerçevesi" ile coğrafyanın bir disiplin olarak tanımlanması ifade edilmektedir. Coğrafyanın kurumsallaşması, 1870'li yıllarda zorunlu bir ortaokul dersi haline gelmesi ve üniversite coğrafya bölümlerinin öğrenci almasıyla başlamıştır (Livingstone, 1992, s. 196). Coğrafyanın çağdaş bir biçimde (1953 sonrası) ortaya çıkışına (Peet, 1998, s. 32) kadar olan bu dönem modern coğrafya dönemi olarak adlandırılır.

"*Bir disiplinin tarihsel gelişiminin belirli bir noktasında, eğer ilerleme kaydedemezse yeni fikir kümeleri ortaya çıkmaya başlar ve daha önce göz ardı edilen varsayımları*

sorgular" (Warf, 2006, s. 349). Dolayısıyla coğrafyada disiplinin evrimini paradigmalarla şekillenmiştir. Nitekim Kuhn'un tanımlamasına göre modern coğrafyanın ilk paradigması çevresel determinizmdir. Bu bilimsel yaklaşımı; possibilizm, peyzaj yaklaşımı, pozitivizm, Marksizm, hümanizm, feminizm ve post modernizm gibi paradigmalar izlemiştir. Bu bağlamda modern ve çağdaş coğrafya paradigmaların temel özellikleri çerçevesinde toponimik anlayışlar ve anlayışların dönüşümleri tartışılacaktır.

Coğrafya disiplininde yer adları uzun yıllar ikincil bir araştırma alanı görülmüş çoğunlukla betimsel ve ansiklopedik odakla ele alınmıştır. Ancak güncel çalışmalar yer adlarını; kimlik inşası, ideoloji, toplumsal cinsiyet, güç ve iktidar ilişkileri ile bağlantılı olarak ele almaktadır. Bu dönüşüm coğrafi paradigmaların değişimi ve çeşitlenmesiyle ortaya çıkmıştır. Çalışmada coğrafi paradigma değişimlerinin toponimi anlayışı üzerindeki şekillendirici etkisi ele alınmış, yer adlarının önemi ve dinamik özelliği vurgulanmıştır.

Yöntem

Bir konunun, önceki çalışma bulgularıyla mantıklı bir şekilde sentezlenmesi ile geliştiği bilinmektedir (Paul ve Criado, 2020, s. 1). Bu nedenle coğrafya disiplininin tarihsel gelişimi ve paradigmatik dönüşümlerinin toponimi anlayışı üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Araştırmada, ScienceDirect, Sage Journals, Taylor & Francis, Cambridge Journals, Oxford Journals, Wiley Online Library, Google Akademik, ULAKBİM ve Dergi Park veri tabanlarında yer alan akademik makaleler, kitaplar, konferans bildirileri ve lisansüstü tezler taranmıştır.

Tarama sürecinde "toponymy", "place names", "critical toponymy", "geographical paradigms", "naming practices" gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. Tarama yapılırken modern coğrafya paradigmalarını temsil eden 19. ve 20. yüzyıla ait temel eserler ile 1950 sonrası yayımlanan çalışmalar dikkate alınmıştır. Elde edilen yer adları çalışmalarıyla coğrafi paradigmaların hakim olduğu dönem karşılaştırılmıştır. Bu sayede hakim paradigmanın yer adları çalışmalarına etkisi gözlemlenmiştir. Literatür taraması, konuya ilişkin mevcut teorik ve kavramsal yaklaşımların sistematik bir şekilde anlaşılmasına imkân tanımıştır.

Coğrafya, modern döneminde; "çevresel determinizm", "possibilizm" ve "bölgeselcilik" ile "Peyzaj okulu yaklaşımı" şeklinde karakterize olan bir bilim halindedir (Yavan, 2014, s. 19). Modern coğrafya dönemini temsil eden bu paradigmalar, dönemin toponimi anlayışına nasıl katkı yapmıştır? Ya da hakim paradigmaların değişimi ile toponimik anlayışı değişerek şekillenmiş midir? Çalışmanın ilk bölümünde bu sorulara cevap aranacaktır. Keza ikinci bölümde de çağdaş coğrafya dönemindeki paradigmalar ve yer adları çalışmaları arasındaki ilişki irdelenecektir.

Bulgular

Modern coğrafya döneminde yer adlarına geleneksel bir şekilde yaklaşılmıştır. Geleneksel yer adları çalışmaları, etimolojik bir yaklaşım tercih eder. Bunu yaparken, özellikle yerel, bölgesel ve ulusal toponimi sözlükleri üretmeyi amaçladıklarından ansiklopedik olma eğilimi gösterirler (Giraut ve Houssay-Holzschuch, 2016, s. 3). Bu çalışmalarda yer adlarını tarama, tasnif ve kataloglama şeklinde bir metodoloji yürütülmüştür (Rose-Redwood vd., 2010, s. 456). Bu bölümde, yer adlarına botanik bilimindeki gibi örneklerin toplanması ve sınıflandırılması şeklinde

bir yaklaşımın neden egemen olduğu sorununa cevap aranmıştır. Ancak modern coğrafya öncesi Avrupalıların yer adlarına ilişkin pratiklerine kısaca değinmenin, sonraki bölümleri daha anlaşılır kılacağı düşüncesiyle öncelikle buradan başlanacaktır.

Erken Modern Dönem Coğrafya ve Yer Adlandırmaları

Batı tarih geleneğinde Avrupa sömürgeciliğini Coğrafi Keşifler ile başlatılır (Ferro, 2002, s. 19). Devam eden yüzyıllar, başta Avrupalılar olmak üzere güçlü devletlerin askeri ve bilimsel ilerlemelerini Afrika, Güney Amerika ve Asya'da yerli halktan toprak talep etmek için kullandıkları emperyal bir yayılma dönemidir (Nayak ve Jeffrey, 2011, s. 4). Burada, emperyalizmin tam kalbinde insanlara ve topraklara hükmetme gücü ve isteğinin yattığı hatırlanmalıdır (Winder, 2009, s. 330). İşte Avrupa gücünün dünyanın büyük bir kısmına yavaş yavaş yayılmaya başladığı anda, esas olarak Almanya'da, modern coğrafya araştırmaları da ortaya çıkıyordu (Tümertekin ve Özgüç, 2022, s. 11). 1600'lerde modern araştırmalarla başlayan ve 19. yüzyılın sonlarında coğrafyanın bir okul ve üniversite disiplini olarak resmîleşmesine kadar devam eden bu süreç, daha sonra, erken modern coğrafya dönemi olarak adlandırılmıştır (Gibson, 2020, s. 90; Livingstone, 1992, s. 196).

Erken modern döneminin coğrafya anlayışı; Dünya'yı haritalamak, bilinmeyen toprakları bilinen yaparak, haritadaki boşlukları doldurmaktı (Yavan, 2014, s. 18). Yer adlandırmaları bu coğrafi anlayışın bir parçası olarak karşımıza çıkar. Zira haritadaki boşluklar doldurulurken yer adlandırmalarına başvurulmuştu. Ancak haritalardaki boşlukların doldurulması için "yeni adlandırmalar" yapılırken, mevcut yer adlarının da "yeniden kurgulanması" dikkat çekicidir. Yeoh (2018, s. 41) bu yeniden adlandırma sürecini "genellikle ele geçirmenin ilk adımı" ve yeni rejimlerin gücünü yansıtan ilk göstergeler olarak görmüştür.

Coğrafi keşifler ile Avrupa sömürgeciliği, yer adlandırma süreci yoluyla Avrupalı olmayan manzaralara düzen ve anlam yüklemeye çalışmıştı. Yer adlandırma ve/veya yeniden adlandırma pratikleri fiziki ve beşeri çevre üzerindeki emperyal kontrolün genişletilmesi için temeldi (Williamson, 2023, s. 1). Çünkü yerlerin adlandırılması ve/veya yeniden adlandırılması, sömürgeleştirmede dilsel ilişki yoluyla mülkiyet iddiaları oluşturan coğrafi keşiflerin çok önemli bir yönüdür (Jackson, 2003, s. 168). Nitekim hem Kolomb hem de John Smith Amerika kıyılarına ayak bastıklarında ilk yaptıkları işlerden birisi de ulaştıkları yerlere yeni adlar vermek olmuştu. Avrupa sömürgeciliğine hizmet eden coğrafi bilgiyle yer adlarına yapılan müdahaleler hem yerli halkın varlığını silmek hem de Avrupalıların hak iddialarını güçlendirmek için coğrafi bilginin araçsallaştırılmasıydı.

> *New Granada (Yeni Granada), New Galicia (Yeni Galiçya), The River of Silver (Gümüş Nehir), Little Venice (Küçük Venedik)… hepsi sembolik duygu aktarımından ve sömürgeci isteklerin imgesinden bahsediyordu… (Robinson, 1989, s. 160).*

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere; 16. yüzyıldaki coğrafi keşiflerle başlayan sömürgecilik faaliyetleriyle birlikte sömürge yerleri, sömürgeci imparatorlukların şehir adlarını almıştı. New York, Nueva Leon, Nouvella Orleans, Nova Lisbon, Nieuw Amsterdam… Bu tuhaf alışkanlığa Avrupalılar daha 16. yüzyılda başlamışlardı; önce Amerika ve Afrika'daki daha sonra ise Asya, Avustralya ve Okyanusya'daki uzak yerleri kendi ülkelerindeki mekanların "yeni" biçimleri diye adlandırarak onları da "eski" kılmış oluyorlardı (Anderson, 2023, s. 213). Kısacası batı, Şark'a egemen olmakta, Şark'ı yeniden yapılandırılmakta, Şark üzerinde yetke kurmaktaydı (Said, 2013, s. 13).

Coğrafi keşiflerle sağlanan coğrafi bilgi, keşifler sürecinde sömürge düzeninin yaratılmasına katkı sağlamıştır (Vives ve Mohabir, 2020, s. 290). Coğrafi bilgi ile erişilen mekandaki coğrafi unsurların adlandırılması, bu sömürge düzeninin bir parçasıdır. Bu hususta Duncan ve Lambett (2004, s. 291); sömürge mekânlarının (yeniden) adlandırılması, "kültürleri yok etme girişimi" olarak ifade etmiştir. Nitekim Lindsay ve Kearns (2023) tarafından bir sömürge yer adı olarak "Victoria Şelalelerini" ele alan çalışmaları bunu kanıtlar niteliktedir:

> *Mosi-Oa-Tunya, "Victoria Şelaleleri"nin en bilinen yerli isimdir. O dönemlerde şelalelerin yerli halk tarafından zaten kullanılan bir adı olmasına rağmen 1855 yılında David Livingstone tarafından İngiliz Kraliçesi Victoria'ya ithafen "yeniden adlandırılması"; yerli Lozi'leri şelalelerden uzaklaştırdı (Mangena, 2023, s. 261).*

Benzer şekilde, Yeni Zelanda'daki Taranaki Dağı; James Cook'un 1770'te bölgeyi "keşfetmesi" sırasında, Yeni Zelanda'ya seferi destekleyen ancak buraya hiç ayak basmamış olan 2. Egmont Kontu John Percival'in anısına, dağa Egmont adı verildi (Lindsay ve Kearns, 2023, s. 246). Bunun gibi birçok yeniden adlandırma pratikleri, yerli halk tarafından zaten adlandırılmış dolayısıyla "bilinen yerlerin" nasıl "keşfedilebileceği" sorusunu akla getiriyor. Dolayısıyla "keşiflere" yer adları perspektifinden bakmak, keşiflerin aslında bir kolonyal hareket olduğuna önemli bir argüman sunuyor.

Modern Coğrafya Dönemi ve Geleneksel Toponimi

Avrupa ve sonrasında ABD'de, "modern" olarak adlandırılan coğrafyanın, ayrı bir akademik disiplin olarak ortaya çıkması (Hudson, 1972, s. 140) coğrafyanın artık profesyonel coğrafyacılar tarafından pratik edilen bir bilim haline gelmesiyle ilişkilidir (Yavan, 2014, s. 3). Almanya'da 1874 yılında üniversite coğrafya bölümünün açılmasıyla coğrafyanın modern dönemi başlamıştı (Tümertekin ve Özgüç, 2022, s. 36). Friedrich Ratzel, Anthropogeographie (1891) eseriyle beşeri coğrafyanın kavramsal temellerini ortaya koymuş (Livingstone, 1992, s. 198) ve bu dönemin coğrafi anlayışını -dolayısıyla yer adlarına yaklaşımı- büyük ölçüde şekillendirmişti. Ratzel kitabının "Die geographischen Namen" başlıklı bölümünde (17.Bölüm-Coğrafi İsimler) yer adlarını beşeri coğrafyanın bir konusu olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla modern coğrafyanın başlangıcından itibaren toponiminin beşeri coğrafyanın bir parçası olduğunu söyleyebiliriz.

Toponimik anlayışın fikir tohumlarının Ratzel tarafından atılması; bu bölümün başında bahsedilen botanik biliminden ödünç alınan örnek toplama ve kataloglama anlayışını da açıklar. Zira bilimsel kariyerinde zoolojiden coğrafyaya geçiş yapmış olan Ratzel, doğa bilimlerine, özellikle de botaniğe, olan ilgisiyle bilinir (Tuathail, 1996, s. 28). Ratzel bilimsel gereklilik ve haritacılığın

gelişimi için isimlendirmede standart oluşturulması gereğini savunurken isimlendirmede bir kategori sisteminin "botanik biliminde olduğu gibi" geliştirilmesi gerektiğini savunuyordu. Bunun yanında yer adlarının coğrafya ile yakından ilişkili olduğunu savunması ve bilimden "isim yaratma" beklentisi de aşağıda ele alınan çevresel determinizmle yakından ilişkilidir:

> *Burada coğrafya bilimi ile coğrafi adlandırma arasında derin bir bağlantı vardır… Bilimin, adları unutulmuş ya da hiç adlandırılmamış sayısız yöre için ve daha ileri türden coğrafi kavramlar için yeni isimler yaratmada büyük bir görevi vardır (Ratzel, 1891, s. 552).*

Ratzel (1891), yer adlarına "fosiller" olarak yaklaşılması gerektiğini savunur. "Fosil" metaforu ile yer adlarını yaklaşım biçimi; yer adlarına arkeolojik bir anlayış boyutu kazandırmıştır. Böylece bu fosillerin (yer adlarının) kökenlerini açıklanma şeklinde bir metodoloji gelişmiştir. Buna göre geleneksel yer adlarına etimolojik yaklaşımın gelişmesinde de Ratzel'in etkili olduğu görülür.

Çevresel Determinizm

Sömürge döneminde saha araştırmaları ile önem kazanan coğrafya, dönemin Darvinci görüşlerinden ve sosyal bilimlerin yaklaşım biçimlerinden etkilenmiş ve çevresel determinizmin etkisine girmiştir (Kaya, 2014, s. 22). Dolayısıyla coğrafya ile bir "medenileştirme misyonu" olarak ilan edilen emperyalizmin birlikte varoluşu, on dokuzuncu yüzyılın sonunda doruk noktasına ulaşır (Clayton, 2004, s. 453). Coğrafi çalışmalarda yerli halklar kendine özgü iklim ve topografyaları nedeniyle beyaz yerleşimcilerden daha aşağı olarak sunuluyordu (Nayak ve Jeffrey, 2011, s. 33). Çevresel determinizm kavramı, ırkçı kategorizasyonları doğal terimlerle ifade ettiği için Avrupa'nın sömürgeci hırsını meşrulaştırmaya hizmet etmiştir.

Ratzel'in (1891)*"Coğrafi isimlerde yerel ihtiyaçlar belirleyicidir ve bu isimlerde kültürün basamaklarında ne kadar aşağı inersek, halkların bakışı o kadar küçülür" (Ratzel, 1891, s. 566)* ifadesinden çevresel determinizmin izlerinin yer adları anlayışına da yansıdığı anlaşılabilir. Yine Ratzel'in *"Çevrenin dayattığı yaşam tarzı, onu yer ismine getiriyor"* (Ratzel, 1891, s. 565) ifadesi de önemlidir. Çünkü Ratzel, yer adlarının sadece ses ve sözden ibaret olmadığını; buzul, dağlık veya ovalık alanların ya da kurak sahaların isimlendirilmesinde çevresel faktörlerin etkili olduğunu savunmuştur. Norveç'te buzullarla, Alplerde dağlık alanlarla, Arap yarımadasında çöllerle ilişkili isimlendirmeleri kullanarak bu savını açıklamaya çalışmıştır (Ratzel, 1891, s. 544).

Aslında Ratzel, önceki dönemde (erken modern coğrafya) olduğu gibi coğrafi bilgiyi emperyal hedefler için araçsallaştırmaya devam etmişti: Sömürgeci anlayışla geri kalmış bölgelerin yer adlandırmasında "*bir kabile tarafından yazı ya da bilim olmadan telaffuz edilen, şimdiye kadar bilinmeyen isimler söz konusu olduğunda, bilimsel nedenler bunun için konuşuyorsa, uygun yeni isimlerle değiştirilmesine hiçbir şey karşı çıkamaz"* (Ratzel, 1891, s. 568). Buna göre yer adlarının "gelişmiş" ülkeler tarafından şekillendirilmesine "bilimsel gerekçe" sunulmuş ve imparatorluk sömürgesi yaratmada coğrafi bilgi kullanılmıştır.

Possibilizm (Olasılıkçılık)

Çevresel determinizmin geliştiği aynı dönemde, 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında, Fransa'da çevreci determinizmden etkilenmeyen coğrafyacılar da ortaya çıkmıştır. Paul Vidal de la Blache, çevresel determinizme karşı, "çevre karşısında insanın hareket özgürlüğünü ortaya koyan bir yaklaşım" anlamında possibilizmi benimsedi (Berdoulay, 2009, s. 312). "Doğal özelliklerin insan faaliyetleri üzerinde etkisi olduğunu fakat belirleyici olamayacağı düşünen" anlayışla possibilizm; kültür/çevre ilişkilerine yönelik coğrafi yaklaşımı ifade eder (Berdoulay, 2020, s. 271). Aslında kültürel coğrafya araştırmalarının farklı kültürel deneyim ve insanın özne olarak doğayı değiştirme kapasitesinin anlaşılması ile bu fikir benimsenmiştir (Kaya, 2014, s. 22). Bu bağlamda toponimi anlayışının kısmen değiştiği görülür. Ratzel'in "fosil" benzetmesine tezat olarak Vidal, yer adlarını "coğrafyanın canlı kaynakları" olarak görmektedir. Possibilist anlayışı ile de yer adlarını yerel beşeri ve fiziki çevre özelliklerinin etkisinde olduğunu savunmuştur:

> *İsimler (yer adları) sadece idari veya bilimsel terimler değildir; Bunlar günlük kullanımı da olan isimlerdir, yerel çiftçilerin bunları bildiği ve kullandığı anlamına gelir. Yerel gözlemlerin bir ürünü oldukları ölçüde, mantıksal olarak geniş kara alanlarına atıfta* bulunamazlar: onları kullananların ufuklarına uygun olarak alan bakımından sınırlıdırlar... (Blache,1988-1989, s. 55)

Vidal'ın yer adları anlayışı Pau Vila'nın Cerdanya üzerine yaptığı monografya çalışmasında açıkça görülür. Vila, bölgenin temel fiziksel özelliklerini yansıtan, yaygın olarak bilinen iki çift isme (la-Plana ve la-Muntanya; la-Baga ve la-Solana) dayalı olarak bu bölgenin temel karakterizasyonuna atıfta bulunmuştur (Donada ve Reinoso, 2009, s. 1989).

> *La Plana ve la Muntanya ("ova" ve "dağ"), la-Cerdanya'nın iki ana doğal bölümünü oluşturur… Cerdanya havzasının doğu-batı eksenli yönelimi, o kadar net bir şekilde karakterize edilmiş bir iklim bölünmesine neden olur ki, insanlar iki parçayı kolayca tanımlayabilir: Biri neredeyse tüm gün boyunca güneşe bakan la Solana (güneş alan) olarak adlandırılır ve diğeri, gölgede, güneşe çok az maruz kalan, la Baga (gölgeli yer) olarak adlandırılır (Vila, 1984, ss. 31-43).*

Peyzaj Okulu Yaklaşımı ve Bölgeselcilik

Amerikan kültür coğrafyasının kurucusu ve Berkeley Ekolü temsilcilerinden Carl Ortwin Sauer (Arı, 2005, s. 311; Kayserili, 2010, s. 177), 20. yüzyılın ilk çeyreğinde coğrafyanın hakim olan çevresel determinizmine karşı çıkmıştır. "The Morphology of Landspace" (1925) eserinde çevresel determinizme karşı kültürel peyzaj kavramını geliştirir ve coğrafyanın sadece fiziki mekanı değil, insan etkisiyle değişen peyzajları da incelemesi gerektiğini savunur.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın büyük bir bölümünde, yer adları çalışmaları; ansiklopedik bilgiye dayalı tarama ve tasnif şeklinde yürütülüyordu (Rose-Redwood vd., 2010, s. 456; Rose-Redwood ve Kim, 2020, s. 58). Coğrafi alandaki bu tür yaklaşım, Ratzel'in botanik bilimine yaptığı atıfla yakından ilişkilidir. Ancak

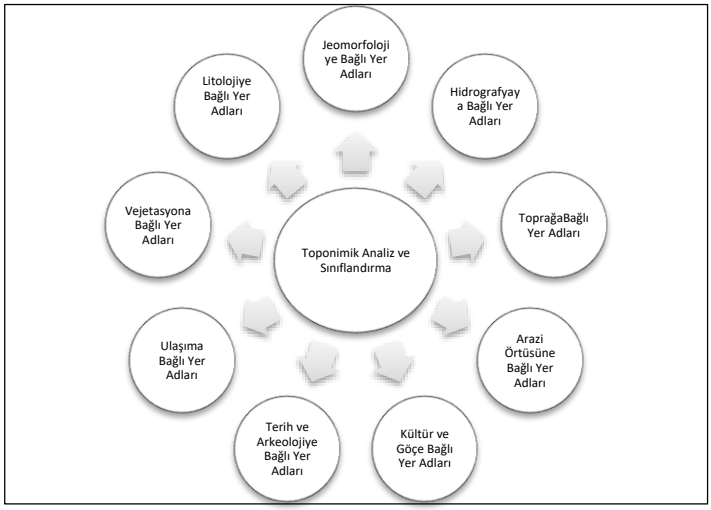
bu anlayış büyük ölçüde Berkeley ekolünün yer adlarını ve diğer coğrafi terimleri geçmiş kültürlerin peyzaj üzerindeki izini sürmek için kaynaklar olarak görmeye başlamasıyla gelişmiştir (Vuolteenaho ve Berg, 2009, ss. 5-6). Wright, coğrafi adlarla ilgili çalışmalarda izlenecek yolu botanik biliminin araştırma yöntemine benzetmiştir:

> *…Örnekleri toplamak ve etiketlemek olan botanik koleksiyoncusununkinden farklı değildir. Toponim koleksiyoncusu, yer isimlerinin listesini çıkarır ve her birinin kökeni ve anlamına ilişkin ayrıntıları toplar ve tek tek isimlerle ilgilenir (Wright, 1929, s. 140).*

Sauer, coğrafi analizler için anahtar kavramı olan "morfolojik göz" fikrini önermişti. Sauer'e göre morfolojik göz, öncelikle tüm coğrafyacıların çalışmalarının başlangıç noktasını oluşturan haritacılık ve haritalarla ilişkilidir. Haritalar aslında coğrafi bilginin "anahtarı"dır. "Harita, dilin engellerini aşar; bazen coğrafya dilidir" (Sauer, 1956, s. 289). Sauer'in mirasıyla peyzajın gözlemlenmesi konusunda yer adlarının etimolojisini incelemek, tüm bilim adamları için paha biçilmez bir kaynak olmuştu. Nitekim coğrafya disiplini içinde de toponimi çalışmalarının bu dönemde yoğunlaştığı görülmüştür. Peyzaj geleneği ve bölgeselcilik sağladığı monografik bakışla, yer adlarına çalışmalarının sayıca artışına neden olmuştur.

Şekil 1

Geleneksel Toponimi Çalışmalarının Metodolojisine Bir Örnek (Özüpekçe ve Gümüş, 2020, s. 155).

Sonuç olarak; 1920'lerde çevresel determinizme tepki olarak doğan bölgesel yaklaşım, monografya etütleri ile dünyada çok uzun süre ana coğrafi düşünme biçimi ve uygulama modeli olarak yer etmiştir (Yavan, 2014, s. 27). Bir yerdeki fiziki ve beşeri olguları üst üste binen bir tabaka şeklinde tasvir edip senteze erişen bölgesel toponimi çalışmalarında; yer adlarının fiziki ve beşeri çevre ile ilişki olarak adlandırıldığı düşünülerek sınıflaması yapılmıştır (Şekil 1 ve Tablo 1 Dolayısıyla bu paradigmanın etkisiyle yer adları anlayışı şekillenerek modern coğrafya döneminde birçok toponimik monografi yayınlanmıştır (Vuolteenaho ve Berg, 2009, s. 1).

Tablo 1

Geleneksel Toponimi Çalışmalarının Sınıflandırmana Bir Örnek (Kaynak: Özüpekçe ve Gümüş, 2020, s. 157)

No	Fiziki Coğrafya Özelliklerine Göre Sınıflandırılan Köy Adları	Beşeri Coğrafya Özelliklerine Göre Sınıflandırılan Yer Adları
1	Tekağaç (Kötere)	Dörtyol
2	Aktepe	Çalıhüyük
3	Kesmetepe	Kızılhisar
4	Kargalı	Taşlıyazı
5	Akkuyu	Harmanardı
6	Aşağı Söğütlü	Ören
7	Yukarı Söğütlü	Beşyol
8	Yelbastı	Şambayat (Şambayadı)
9	Üçgöz	Suvarlı
10	Sugözü	Hacıhalil
11	Çaykaya	Hasanlı
12	Burunçayır	Karalar
13	Akpınar	Yayıklı
14	Çılboğaz	Köseceli
15	Çamlıca	İzollu
16	Akdere	Karagüveç
17	Gümüşlü	Kutluca
18	Kızılkaya	Toklu
19	Dikilitaş	Boncuk
20	Kurugöl	Yoldüzü
21	Pınarbaşı	Bereketli
22	Çorak	Uzunkuyu
23	Sarıkaya	Payamca
24	Alıçlı	Güzelyurt
25	Kızılin	

Son olarak, bölgeselci yaklaşımın Türkiye'deki etkisine değinmek gerekirse; Türkiye'de yapılan toponimi araştırmalarının büyük çoğunluğu geleneksel anlayışa göre yapılmıştır. Güncel çalışmalar incelendiğinde de bu anlayışın büyük ölçüde devam ettiği görülür. Belli sahaları ele alan Aliağaoğlu (2013), Kayserili (2015), Özüpekçe ve Gümüş (2020) çalışmalarında geleneksel toponimik anlayışın izleri açıkça okunabilir.

Çağdaş Dönemde Pozitivist Coğrafya ve Yer Adları Anlayışı

Schaefer (1953, s. 227), coğrafyanın, dünya yüzeyindeki belirli özelliklerin mekânsal dağılımını düzenleyen yasaların formüle edilmesiyle ilgilenen bir bilim olması gerektiğini ifade etmişti. Aslında bu ifade, Hartshorne'un bölgesel coğrafyaya ilişkin idiografik gerekçelendirmesine yönelik "istisnacı" eleştirisiyle ortaya çıkmıştı (Barnes, 2020, s. 170). Bu eleştiri, pozitivizmin yükselişine ve niceliksel devrime kapı açmaya yardımcı oldu (Warf, 2006, s. 38). Nihayet 1953 yılından 1970'li yılların başına kadar pozitivizm coğrafyanın hakim paradigması olmuştur. Bu dönem başlangıçta "Nicel Devrim" olarak ifade edilirken daha sonra "pozitivist coğrafya" olarak adlandırılmıştır (Bennett, 2009, s. 255).

Pozitivizm doğru bilginin test edilebilir ve tekrarlanabilir olduğunu savunur (Nayak ve Jeffrey, 2011, s. 42). Bu anlayışla coğrafya, evrensel olarak uygulanabilecek yasalar bulmaya doğru bir harekete geçmiştir (Cresswell, 2004, s. 79). Pozitivist anlayışla araştırmalar; istatistiksel test, matematiksel model veya kantitatif teknikler kullanılarak yapılmaya başlanmıştır (Yavan, 2014, s. 29).

Coğrafyanın bu yöntem değişimi ile yer adları yaklaşımının kültürel-tarihsel bağlamdan "konumsal veri adı"na indirgendiği söylenebilir. Nitekim bu dönemin anlayışla; Peter Haggett (1965), mekânsal örüntüleri açıklamak için kullanılan nokta veriler arasında yer adlarını da kullanmıştır (Haggett, 1965, s. 28).

Nicel devrim süreciyle birlikte yer adları, coğrafi analizde kullanılabilir konumsal veri kümeleri hâline geldi. Böylece kültürel ve tarihsel bağlamlarından soyutlanan yer adları çoğunlukla mekânsal örüntülerin ölçülmesinde kullanılan nötr noktalar olarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşımda yer adları, anlamdan çok lokasyon, yoğunluk ve dağılım desenleri açısından incelenmiş; dolayısıyla toponimi, mekânın istatistiksel analizine indirgenmiştir. Ancak önceki dönemin (bölgeselcilik) yer adları anlayışının bu dönemde bazı çalışmalar ile sürdüğü görülür. Bu çalışmalarda, dikkat çekici olan artık yer adlarının tekrarlanma sayısı ve yer adları kategorilerinin yüzdelik dağılımına yer verilmeye başlanmasıdır (Şekil 2). Bu, şüphesiz nicel devrimin etkisiyle ortaya çıkan bir gelişmedir.

Tablo 2

Kantitatif Devrimle Yer Adları Çalışmalarına Dahil Olan Sayısal Analizlere Bir Örnek (Kaynak: Bozkoyun, 2022, s. 282).

Doğal Coğrafya Özellikleri	Köy Sayısı	Oran (%)
Topografik Özelliklere Göre	15	36
Biyocoğrafik Özelliklere Göre	11	26
Hidrografik Özelliklere Göre	8	19
Litolojik Özelliklere Göre	4	10
Klimatik Özelliklere Göre	3	7
Pedolojik Özelliklere Göre	1	2
Toplam	**42**	**100**

Post-Pozitivist Paradigmalar ve Eleştirel Toponimi

Yer adlarının politik boyutu 1980'lere kadar göz ardı edilmekteydi. Bu süreçte yer adları toplumsal iktidar ilişkileriyle bağlantısı olmayan, kültürel ve dilsel öğeler olarak düşünülüyordu (Düzgün, 2020, s. 627). Eleştirel toponimi, geleneksel anlayışın yer adlarını "masum" kültürel ve dil unsurları olarak görmesini (Rusu, 2019, s. 48) ve politik unsurlardan "korkmasını" eleştirmiştir (Palonen, 1993, s. 103). Yer adlarının politik yönden tarafsız olamayacağı anlayışı; artık yer adlarının kendisine değil yer adlandırma süreç ve pratiklerine odaklanan bir bakış açısı benimsemeyi sağlamıştır. Rose-Redwood vd. (2010, s. 457) ifade ettiği gibi; "Eleştirel yer adı çalışmalarında; ismin kendisinden ziyade isimlendirmenin kültürel politikasına, yani iktidarların meşruiyet ve görünürlük için daha geniş mücadelelere girerken isimlendirme sürecini nasıl kontrol etmeye çalıştıklarına odaklanılmıştır".

Eleştirel toponimi yerlerin adlandırma süreç ve pratiklerini problem haline getirerek bu problemi eleştirel ve kültürel teorilerden yararlanan bir yaklaşımla kavramsallaştırmaya çalışır. Buna göre post-pozitivist öncesi dönemlerde dil ve kültür unsuru olarak yer adlarına yaklaşım; post- pozitivist sonrası dönemde, mekânsal iktidar, toplumsal cinsiyet, ulus ve kimlik inşası gibi amaçlarla iktidarların bir aracı olduğu yaklaşımı ile radikal bir değişim yaşamıştır. Bu bölümde eleştirel toponimi anlayışının gelişmesinde post-pozitivist coğrafi paradigmaların etkisi ele alınıp; bu paradigmaların eleştirel toponimi anlayışı nasıl şekillendirdiği tartışılacaktır.

Marksist Coğrafya ve Yer Adları

Mekân, daima coğrafyanın ana konusu olmuştur (Bilgili, 2020, s. 89; Cresswell, 2009, s. 1; Tümertekin ve Özgüç, 2022, s. 60). Ancak birden fazla mekân kavramsallaştırması vardır (Kaya, 2013, s. 45). Bu bağlamda mekân, 1970'li yıllara kadar geometrik bir kavramdan, boş bir ortamdan başka bir şey çağrıştırmıyordu (Lefebvre, 2014, s. 33). Bu anlamıyla mekân kesin, sınırlı ve ölçülebilirdi yani pozitivistti. Bu mekân türü mutlak mekân olarak bilinmektedir (Bilgili, 2016, s. 12). Mutlak mekân; her şeyin içinde gerçekleştiği bir kap olarak ifade edilebilir (Elden, 2020, s. 317). Ancak, 1970'lerden itibaren radikal (Marksist) coğrafyacılar mutlak mekân kavramını mekânın anlam ve amacını boşalttığını ifade etmişlerdi. Mekânın, sosyal ve ekonomik yaşamın içinde gerçekleştiği geometrik bir kap değil; bu tür ilişkilerin kurucusu olduğu savunulmuştur (Kitchin, 2020, s. 323). Bu coğrafi mekân anlayışı pozitivist paradigmanın kesin, somut, sınırları belli geometrik ve edilgen olan mekânı değil; farklı kültürlerin, toplumsal, politik ve ideolojik süreçlerin süzgecinden geçirilerek yaratılan ve inşa edilen mekândır: *Mekân politik ve ideolojiktir. Kelimenin tam anlamıyla ideolojilerle dolu bir üründür (Lefebvre, 1977, s. 341).*

1970'li yıllarda coğrafyada önem kazanan Marksist paradigma, beşeri coğrafyanın toplumsal sorunlara cevap veremediğini eleştirerek hakim paradigmaya (pozitivizm) karşı tartışmaları başlatmıştır. Marksist coğrafya her şeyden önce mekânın politik olduğunu savunur. Mekân anlayışının değişmesi; mekana verilen adlara da yaklaşımın değişmesine neden olmuştur. Bu bağlamda yer adları anlayışı Marksist coğrafya ile radikal bir değişim geçirerek politik perspektif kazanmıştır.

Lefebvre (1977), mekânın toplumsal ilişkilerin üretimini, mekânın üretimiyle açıklamaktadır. Üretilen mekânın düşünce kadar eyleme de hizmet ettiğinden, bir üretim aracı olmanın yanında bir denetim, tahakküm ve güç aracıdır. Mekânın politik olduğu anlayışını geliştiren Marksist coğrafya anlayışı, yer adlarına da politik bir perspektif geliştirmiştir. Aslında; mekânın politik olduğunu açıklamak isteyen Marksist araştırmacılar için yer adlandırma süreçleri ve pratikleri; açık bir "kaynak" haline gelmiştir. Bu bağlamda Azaryahu (1996), anma amaçlı sokak adlarının kentsel mekânda nasıl ideolojik ve politik bir araç olarak kullanıldığını açıklamıştır: "Luxemburg sokak adının kalması, Clara Zetkin sokak adının silinmesi", ona göre bu tarihî bir filtrelemedir. Azaryahu (1997), bunun hakim sınıfın bir eylemi olduğunu savunur. Sonuçta mekânı siyasi algılayışıyla Marksist coğrafya; yer adlarının apolitik olamayacağını savunarak, yer adları anlaşımına "politik okuma" perspektifi sağlamıştır. Bu bağlamda toponiminin gelişiminde önemli bir kırılma noktası oluşturur. Zira geleneksel anlayıştan eleştirel anlayışa geçişi temsil etmektedir.

Hümanist Coğrafya ve Yer Adları Anlayışı

Mekân, 1960'larda, dünyaya ve içindeki insanlara nesne olarak bakan mekânsal bilim (pozitivist) anlayışıyla şekillenmişti (Cresswell, 2020, s. 119). Hümanist coğrafyacılar mutlak mekân

anlayışına itiraz ederek mekânı, fiziksel bir nokta olarak değil "anlam merkezi" veya "insanın duygusal bağlanma odağı" olarak yeniden tanımlamıştır (Peet, 1998, s. 35). Hümanist coğrafyanın önemli bir temsilcisi olan Yi-Fu Tuan, kantitatif coğrafyanın mekânı duygu, deneyim ve hafızadan arındırılmış bir şekilde ele almasını eleştirmiştir (Kaya, 2014, s. 322). Bunun yanında Marksizmin, insanı obje olarak görmesi, kapital bir mekanizmanın aracı olarak algılaması ve insan davranışlarını hesaba katmaması da eleştirilmişti (Ünlü, 2014, s. 15). Yani hümanist coğrafyanın ortaya çıkışının temel nedenlerinden biri, pozitivist mekan anlayışına karşı çıkmak, diğeri de çeşitli yapısalcılık biçimlerinin (Marksizm gibi) insanı dünyasından tamamen sildiği inancıydı (Cresswell, 2004, s. 103).

Hümanist coğrafya, fenomenoloji ve varoluşçuluktan destek alarak nesneleşmiş mekânın değil, insanın içindeki mekânın peşine düşmektedir (Uysal ve Güngör, 2016, s. 84). Yaklaşımın en kalıcı mirası da mekân ve yer kavramlarıyla teorik olarak ilgilenmektir (Cresswell, 2004, s. 109). Berkeley Kültürel Coğrafya Okulu üyesi ve önceki bölümde adı geçen Sauer'in öğrencisi olan Tuan yer ve mekânı farklı şekilde kavramayı önermiştir: *"Deneyimde, mekânın anlamı çoğu zaman yerin anlamı ile birleşir. "Mekân", 'yer 'den daha soyuttur. Bir mekân olarak başlayan şey, biz onu daha iyi tanıdıkça ve ona bir değer yükledikçe yer'e dönüşür"* (Tuan, 2001, s. 6). Yani her yer başlangıçta yalnızca bir mekândır. İnsanlar o mekânı tanıdıkça, deneyimledikçe ve oraya değer verdikçe, o mekân "yer"e dönüşür. Dolayısıyla "yer", duygusal ve kültürel anlamlarla bağdaşık mekânsal bir deneyimdir.

Hümanist yaklaşımın yer adlarına kazandırdığı bakış açısı da mekânın yeniden kavramsallaştırılması ve insanı merkeze alması anlayışıyla şekillenmiştir. Cresswell (2004, s. 9); yer adları pratiğine ilişkin *"isimlendirmenin mekâna anlam kazandırmanın ve yer haline getirmenin yollarından biri"* olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla yerlerin isimlendirilmesi aslında varoluşsal mekânın temel bir yapılandırma parçasıdır (Relph, 1976, s. 16). Relph yerlerin adlandırılmasını "insanlaştırma" olarak tanımlamıştır. Tuan (1991) ise yerin oluşumunda dilin rolünü, yer inşasının temel ama ihmal edilen bir yönü olarak, peyzajı inşa etmenin maddi süreci kadar önemli olarak tanımlamıştır:

Manzaradaki bir özelliği "dağ" olarak adlandırmak zaten ona belirli bir karakter kazandırmaktır, ancak "Sefalet Dağı" olarak adlandırmak, onun ayırt ediciliğini önemli ölçüde artırarak, adlandırılmayan diğer yükseltiler arasından sıyrılmasını sağlar. Özel isim ve coğrafi özellik, her ikisini de bilen insanların bilincinde öylesine birleşir ki, ismi değiştirmek, özelliğin kendisini değiştirmek anlamına gelir (Tuan, 1991, s. 688).

Hümanist yaklaşım, insanın mekânla kurduğu anlamlı ilişkiler üzerinden toponimi anlayışına önemli katkıda bulunmuştur. Bu katkılar, fenomenolojik yaklaşımlar çerçevesinde mekânın sadece fiziksel bir alan değil, deneyimlenen, hatırlanan ve adlandırılan bir yer olarak ele alınmasıyla ortaya çıkar. Yer adları sadece tarih ile coğrafyayı birleştirmekle kalmaz, aynı zamanda adları kullanmanın ve onlara atıfta bulunmanın ortak bağlamı nedeniyle yer ve grup kimliğini de birleştirir (Alderman, 2008, s. 196). Nitekim John Andrews (1975), 19. yüzyılda İngilizlerin İrlanda'yı yeniden haritalandırıp adlandırmasıyla, İrlandalıları kendi geçmişlerinden nasıl etkili bir şekilde uzaklaştırdıklarını ortaya koymuştur. Relph'i (1976) referans göstererek bunun bir "yersizleştirme" olduğu söyleyebiliriz.

Kearney ve Bradley (2008) hümanist yaklaşımla yer adlarına gömülü duyguları ortaya çıkarmışlardır: Avustralya'nın kuzeyindeki Yanyuwa halkı için kutsal kabul edilen topraklarından; "Manankurra" üzerine odaklanarak yer adlarının yalnızca coğrafi göstergeler değil, aynı zamanda hafıza, kimlik, duygu ve sosyal aidiyetin taşıyıcıları olduğu savunulmaktadır. Yanyuwa halkı için "Manankurra" gibi yer adları, aidiyet, sevgi, yas, özlem ve kutsallık duygularıyla yüklüdür. Jordan (2018) ise hümanist yaklaşımla "yer"in adının, insan deneyimini ve duygusunu nasıl etkilediğini açıklamak için adlandırmayı endonym (iç adlandırma) ve exonym (dış adlandırma) şeklinde ele almıştır:

> *Dış topluluklar, başka yerlerdeki coğrafi özellikleri kendi dillerine uyarlar ya da farklı adlar verirler. Bu pratik bir yeri kendi kültürüne katmanın bir yolu olabilir, ama doğrudan aidiyet duygusu oluşturmaz. Endonym ise yerel topluluk tarafından verilen ve kullanılan adlardır. O yerin sahipleri ya da orada yaşayanların kendi dilleriyle o yere bir isim vermesi yerle topluluğun arasında bir aidiyet bağı kurar* (Jordan, 2018).

Feminist Coğrafya ve Yer Adları

Feminist coğrafya, 1970'lerde, niceliksel ve pozitivist yöntemlerden uzaklaşarak kültüre, anlama ve temsillere odaklanan daha geniş bir disiplinsel dönüşle ortaya çıkmıştır (Calkin ve Freman, 2020, s. 35). Marksist anlayışta olduğu gibi feminist coğrafyacılar da mutlak mekân kavramlarının mekânın anlam ve amacını boşalttığını eleştirmişlerdir. Ancak Marksistlerin toplumsal eşitsizlikleri neredeyse tamamen sınıf temelli açıklamalarına itiraz etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet, etnisite gibi farklılıkların da mekânsal eşitsizlikleri anlamada en az toplumsal sınıf kadar önemli olduğunu savunmuşlardır.

Feminist coğrafya çalışmalarının bir bölümü mekânın toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle nasıl biçimlendiğini ve bu eşitsizliklerin mekân aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini ele almıştır. Başka bir ifadeyle feminist coğrafyacılar toplumsal eşitsizliklerin, cinsiyetle ilişkili olarak, mekânda üretildiğini ileri sürmüşlerdir (Scott, 2009, s. 354). Keza Rose'ye göre (1993, s. 12); mekân salt fiziksel değildir, aynı zamanda toplumsal cinsiyetin yansımasıdır. Benzer şekilde Doreen Massey (2001, s. 5), mekânın toplumsal ilişkilerden bağımsız olmadığını, toplumsal cinsiyetin mekâna işlendiğini ve toplumsal ilişkilerin mekân üzerinden yeniden üretildiğini ifade eder.

Eleştirel yer adları çalışmalarıyla birlikte, coğrafyacılar ve diğer mekân araştırmacıları artık sokak adlarını kentsel alanda gezinmek için kullanılan masum dilsel etiketler olarak görmemektedir. Yer adları üzerine yapılan feminist çalışmalarda yer adlandırmasının katı bir erkek egemenliğinin hüküm sürmeye devam etmesi eleştirilir (Rusu, 2024, s. 1). Ouali vd. (2021) Brüksel örnekleminde kentsel adları toplumsal cinsiyet perspektifinden inceleyerek kadın adlarının mekânda erkeklerden on kat daha az

olduğunu belirlemiştir. Caballero-Cordero vd. (2025) kentsel adlandırılmada kadınların adını taşıyan sokakların küçük bir bölümü temsil ettiğini ve bunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mekânsal belgesi olduğunu savunmuştur. Diğer post-pozitivist paradigmalardan farklı olarak yer adlarının eril iktidarın eşitsizliği desteklediği eleştirilir. Sonuç olarak feminist coğrafyacılar mekânın adlandırılma pratiklerini inceleyerek mekandaki asimetrik güç ilişkilerini ikna edici şekilde ortaya koymuştur.

Post-kolonyalizm ve Yeniden Adlandırma

Beşerî coğrafya, başlangıcından itibaren sömürge düzenine yatırım yapmıştır (Vives ve Mohabir, 2020, s. 290). Post-kolonyal coğrafya anlayışı da bu durumu ortaya çıkarma mücadelesi verir. Nitekim coğrafyadaki post-kolonyal çalışmaların önemli bir kısmı, coğrafi bilgi ile sömürgeci güç arasındaki ilişkiye odaklanmıştır (Ryan, 2004, s. 473). Kolonyal ve post-kolonyal olarak karşılaştırılma şeklinde yer adlandırmalarının ele alınması coğrafi güç ve sömürgeciliği ortaya koymak için önemli argüman sağlamıştır.

Yeni bağımsızlığını kazanan ülkeler genellikle ilk olarak eski sömürge dönemi yer adlarını değiştirirler (Tümertekin ve Özgüç, 2022, s. 184). Buradaki motivasyon, sömürgeciliğin toponimik mirasını, ulus devletin inşası için mekânsal bir strateji olarak yeniden yazma çabasıdır (Rose-Redwood vd., 2018, s. 10). Çünkü yeni bir devletin yaratılması, yabancıları anan unsurlardan ve dolayısıyla mekân üzerinde herhangi bir sembolik kontrol biçiminden arınmış olması ile yeni bir başlangıç gerektirir. Doğu Berlin, Hayfa, Budapeşte, Krakow, St. Petersburg ve Mostar'da görülen yer adları değişiklikleri "toponimik temizlik" (Azaryahu, 2011, s. 30) ve "sembolik bir intikam"dır (Rose-Redwood vd., 2009, s. 456).

Yeniden adlandırmayla, ulusal tarih ve kimliğin yeni anlatıları kentsel manzaraya işlenir. Böylece ulus devlet yaratmada ilerleme sağlanmış olur. Bunun en çarpıcı son örnekleri Orta ve Doğu Avrupa ile eski Sovyetler Birliği'nde post-sosyalist değişim bağlamında yaşandı (Light, 2004, s. 155). Aslında tüm bu ulus inşası girişiminde unutturma / hatırlatma yani yeniden adlandırma şeklinde ulusal bir mücadele çalışması görülür. Bu bağlamda Theocharous (2024), Kıbrıs örneğinde ulusal kimliklerin oluşturulmasında sokak adlarının araçsallaştırıldığını ifade etmiştir:

> *Her iki toplum da esas olarak sokak isimleri yoluyla kontrolleri altındaki alanların Helenleştirilmesini ve Türkleştirilmesini hedefleyerek, ulusal kimliklerinin mekânda kaydedilmesi için gayretle mücadele ettiler. 1965'e gelindiğinde, Kıbrıslı Rum belediye meclisi tarafından kontrol edilen Lefkoşa bölgesindeki tüm sokak isimleri değiştirilmişti. Buna karşılık, Kıbrıslı Türklerin kontrolü altındaki alanlarda da hiçbir Rum sokak ismi kalmamıştı (Theocharous, 2024, s. 9).*

Post-yapısalcı Coğrafya ve Yer Adları

Marksist ve feminist coğrafyacılar gibi post-yapısalcı geleneklerden gelen coğrafyacılar da mekân kavramlaştırmasına daha eleştirel yaklaşımlar getirdiler ve hümanistik yaklaşımların mekâna yansıyan güç ilişkilerini perdelediklerini savundular (Kaya, 2013, s. 39). Post-yapısal kuramları, coğrafi bilgiyi tanımlayan, sınıflandıran, tablo haline getiren ve bunu "gerçek" olarak sunan akışı bozmayı amaçlar (Nayak ve Jeffrey, 2011, s. 221). Buna göre post-yapısalcı yer adları anlayışı; geleneksel anlayışın tam karşısında konumlandırılabilir. Post-yapısal anlayışla, coğrafyacılar yer, mekân, güç, dil ve kimlik arasındaki kesişimde yer adlarını tartıştılar (Myers, 2016, s. 96). Dolayısıyla post-yapısalcılar yer adlarına sadece ideolojik bakmanın yanıltıcı olacağını eleştirirler. Yer adlandırmalarını karmaşık ilişkisel süreçlerle açıklamaya çalışılar (Düzgün, 2020, s. 627).

Post-yapısal anlayışta bir yerin adı doğal bir varlık değil, belirli bir tarihsel bağlamda sosyal, politik, kültürel iktidar mücadeleleri sonucunda verilmiş bir temsil şekli olarak algılanması önerilir. Özellikle Marksist ve post-kolonyal anlayışlar yer adlandırmalarının siyasi kurumların tekelinde olmasını eleştirmişti. Dolayısıyla yer adlarına "sembolik şiddet araçları" olarak bakılmıştı. (Pinchevski ve Torgovnik, 2002, s. 366). Post-yapısal yaklaşımda bu temsil tek aktörle açıklanamaz. Zira post-yapısalcı teoriye göre iktidar heterojen ve değişken bir olgudur. Yer adlandırması da karmaşık bir iktidar ilişkiler ağına tekabül eder. Dolayısıyla post-yapısalcı anlayışta; yer adlandırmalarında sadece resmi kurumların isimlendirmelerine odaklanmanın yanıltıcı olacağı kabul edilir. Bunun yerine yer adlandırmalarının resmi kurumların, uluslararası kurum ve kuruluşların, özel sektörün, teknolojinin ve onu elinde bulunduranların kesişiminde bir mücadele alanı olduğu ve böyle anlaşılması gerektiği vurgulanır.

Postyapısalcılık, Aydınlanmanın mutlak gerçek ve evrensellik ile ilgili savunmasını reddedip, bunun yerine anlamın "kayganlığını" ve çoğulluğunu vurgular (Deodato, 2010, s. 75). Derrida (2014)'ya göre hiçbir zaman adlandırma mümkün değildir: "İnsan hiçbir zaman adlandırma yapmaz, sadece ötekini sınıflar...veya kendini sınıflar" (Derrida, 2014, s. 168). Derrida'nın yaklaşımında adlandırmadaki imkânsızlık, adın kendisinden kaynaklanmaz. Çünkü ad ile adlandırılan değil, adlandıran kendisini ya da ötekini tanımlar ve sınıflandırır: "Ötekini bir sınıfa sokarak tanımlar veya ona ad verme görünüşü altında kendini tanımlar" (Derrida, 2014, s. 168). Adlandırmanın, adlandıranın temsili olarak işlev görmesi, ötekiler ve iktidarlar arasındaki mücadelenin temsilidir. Dolayısıyla adlandırma pratikleri ile tanımlanan "biz ve öteki" ile iktidar mücadeleleri mekandaki yer adlarında yazılıdır.

Tartışma ve Sonuç

Coğrafya disiplininin kuramsal gelişim sürecinde yaşanan paradigmatik dönüşümlerin toponimik anlayış üzerindeki etkileri; kavramsal ve teorik bir çerçevede ele alınarak değerlendirilmiştir. Modern coğrafya döneminde hakim olan çevresel determinizm, olasılıkçılık ve bölgeselcilik paradigmaları, yer adlarını fiziki ve beşeri çevrenin bir nesnesi olarak algılanmasını sağlamıştır. Özellikle beşeri coğrafyanın kurucusu Friedrich Ratzel'in yer adlarını fosil olarak görmesi; toponiminin tarihsel ve dilbilimsel içeriğine odaklanan bir anlayış sağlamıştır. Possibilist ve bölgeselci paradigmalar ise peyzajın fiziksel ve beşeri özelliklerine göre yer adlarını listeleme şeklinde bir yaklaşım geliştirmiştir.

Dolayısıyla modern coğrafya paradigmaları; yer adlarının etimolojik kökenlerine, sınıflandırmalarına ve ansiklopedik derlemelerine odaklanan geleneksel bir metodoloji oluşturmuştur.

Modern dönemin bölgeselci paradigmasına yönelik eleştiriler ve nicel devrimle coğrafya disiplini çağdaş dönemine girmiştir. Çağdaş dönemin 1950- 1970 yılları arasında hakim olan pozitivist paradigması; yer adlarının konumsal veri olarak görülmesine yol açmış ve toponimler istatistiksel analizlerin bir parçası hâline gelmiştir. Pozitivist paradigmanın getirdiği yaklaşım 1970'lerden itibaren yükselen post-pozitivist paradigmalar tarafından kökten sorgulanmıştır. Post-pozitivist paradigmaların bu sorgulaması geleneksel toponimi anlayışına karşı eleştirel toponimi anlayışının gelişimini sağlamıştır.

Post-pozitivist yaklaşımlarıyla birlikte toponimi anlayışında, artık "isim" üzerine değil, "isimlendirme süreçleri" üzerine odaklanıldığı görülür. Nitekim Marksist paradigma, yer adlarını sınıf mücadelelerinde iktidar stratejilerinin bir aracı olarak değerlendirmiştir. Mekânın toplumsal üretimi bağlamında adlandırmanın bir kontrol ve tahakküm aracı olduğu vurgulanmıştır. Bu anlayışla birlikte yer adları iktidarın tarihsel seçiciliğini yansıtan ideolojik bir pratik olarak ele alınmıştır.

Hümanist paradigma, yer adlarının deneyim, duygu, aidiyet ve hafıza gibi mekânsal deneyimle nasıl bütünleştiğini göstermiştir. Yi-Fu Tuan ve Edward Relph gibi düşünürlerin katkılarıyla, yer adları yalnızca haritalarda yer tutan işaretler değil, bireylerin ve toplulukların mekânsal kimliklerinin kurucu unsurları olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu paradigma ile yer adları üzerinden "yer olma" ve "ev hissi" gibi kavramlar tartışmaya açılmıştır. Feminist coğrafya ise mekânsal adlandırma süreçlerinin cinsiyetlendirilmesini sorgulamış, eril adlandırma pratiklerinin mekânsal eşitsizlik üretimine katkısını açığa çıkarmıştır. Yer adlarının kadınların görünürlüğünü bastıran sembolik temsil işlevini ortaya koymuştur.

Post-kolonyal paradigma çerçevesinde ise, yer adları uluslaşma süreçlerinin bir parçası olarak görülmüştür. "Yeniden adlandırma" ile sömürgecilikle mücadelede ve ulus kimliği inşasında sembolik bir araç olarak değerlendirilmiştir. Toponimik temizlik, unutma ve hatırlatma pratikleri üzerinden kolektif belleğin ve tarihsel anlatının mekânsal olarak yeniden üretildiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, toponimi yalnızca geçmişin izlerini değil, aynı zamanda geleceğe dönük bir yeniden inşa faaliyetini de temsil etmektedir.

Post-yapısalcı paradigma, yer adlarını sabit, değişmez, doğal göstergeler olarak görmeyi reddetmiştir. Yer adları çok aktörlü ve katmanlı olarak ele alınıp adlandırma pratikleri, iktidar, temsil ve ötekileştirme süreçlerinin bir uzantısı olarak analiz edilmiştir. Bu yaklaşım, yer adlarının artık yalnızca devletin resmi bir tasarrufu değil, aynı zamanda bireylerin, toplulukların, özel sektörün ve küresel güçlerin müdahil olduğu dinamik bir alan olduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç olarak toponimik anlayış, coğrafya disiplininin bilimsel paradigmalardaki değişimiyle eşzamanlı bir dönüşüm geçirmiştir. Özellikle paradigmalarla değişen çeşitli mekan kavramsallaştırmaları ile yer adları anlayışının da değiştiği görülür. Dolayısıyla her paradigma döneminin mekan epistemolojisine göre yer adlarına yeni bakış açıları gelişmiştir. Bu bağlamda toponimi yalnızca isimlerin kökeni ve sınıflandırılmasıyla değil, aynı zamanda coğrafi bilginin üretimi, jeopolitik söylem, toplumsal cinsiyet, kimlik inşası ve toplumsal hafıza gibi mekânsal temsilerle doğrudan ilişkilidir. Yer adları, artık yalnızca mekanda ya da haritalarda değil, belleklerde, ideolojilerde, toplumsal ilişkilerde ve söylemlerde de okunması gereken derin metinlerdir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Yazar Katkıları: Fikir- M.M.A., Y.K.; Tasarım- M.M.A., Y.K.; Denetleme- M.M.A., Y.K.; Kaynaklar- M.M.A., Y.K.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- M.M.A., Y.K.; Analiz ve/ veya Yorum- M.M.A., Y.K.; Literatür Taraması- M.M.A., Y.K.; Yazıyı Yazan- M.M.A., Y.K.; Eleştirel İnceleme- M.M.A., Y.K.
Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.
Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Yapay Zekâ Kullanımı: Yazarlar, bu çalışmada yapay zekâ destekli herhangi bir uygulama kullanılmadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Author Contributions: Concept - M.M.A., Y.K.; Design- M.M.A., Y.K.; Supervision- M.M.A., Y.K.; Resources- M.M.A., Y.K.; Data Collection and/or Processing- M.M.A., Y.K.; Analysis and/or Interpretation- M.M.A., Y.K.; Literature Search- M.M.A., Y.K.; Writing Manuscript- M.M.A., Y.K.; Critical Review- M.M.A., Y.K.
Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.
Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.
Use of Artificial Intelligence: The authors state that no artificial intelligence-powered applications were used in this study.

Kaynaklar

Alderman, D. H. (2008). Place, naming and the interpretation of cultural landscapes. B. Graham, & P. Howard (Eds.), *The Ashgate research companion to heritage and identity* içinde (ss. 195-214). Routledge.

Aliağaoğlu, A. (2013). Şehirsel Toponimi: Balıkesir ilinde mahalle adları, bir sınıflandırma denemesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16*(29), 45-62.

Aliağaoğlu, A., & Uğur, A. (2018). Şehirsel toponimi: Erzurum'da cadde adları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21*(40), 1-26. https://doi.org/10.31795/baunsobed.489078

Aliağaoğlu, A., & Uzun, A. (2021). Şehirsel toponimi (hodonimi): Türkiye için bir tipoloji denemesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi, 9*(2), 123-134. https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000121

Anderson, B. (2023). *Hayali cemaatler milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması.* (İ. Savaşır, Çev.) Metis. (Orijinal yayın tarihi 1983).

Andrews, J. (1975). *A paper landscape: The ordnance survey in nineteenth-century ireland.* Clarendon.

Arı, Y. (2005). Amerikan kültürel coğrafyasında peyzaj kavramı. *Doğu Coğrafya Dergisi, 10-13*, 311-339. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/2434/30933

Avdić, B., Mirić, R., Drešković, N., & Krevs, M. (2023). Cultural crossroads in toponymy: Case study of Bosnia and Herzegovina. G. O'Reilly (Ed.), *Place naming, identities and geography. Key challenges in geography* içinde (ss. 341-362). Springer.https://doi.org/10.1007/978-3-031-21510-0_15

Azaryahu, M. (1996). The power of commemorative street names. *Environment and Planning D: Society and Space, 14*(3), 311-330. https://doi.org/10.1068/d140311

Azaryahu, M. (1997). German reunification and the politics of street names: The case of East Berlin. *Political Geography, 16*(6), 479-493. https://doi.org/10.1016/S0962-6298(96)00053-4.

Azaryahu, M. (2009). Street names and iconography. R. Kitchin, & N. Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* içinde (ss. 460-465). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00393-X.

Azaryahu, M. (2011). The critical turn and beyond: The case of commemorative street naming. *CME: An International E-journal for Critical Geographies, 10*, 28-33.

Barnes, T. J. (2020). Quantitative revolution. A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography (2nd Edition)* içinde (ss. 169-174). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10690-0.

Bennett, D. (2009). Positivism/positivist geography. A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography (2nd Edition)* içinde (ss. 255-269). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10727-9.

Berdoulay, V. (2020). Possibilism. A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography (2nd Edition)* içinde (ss. 271-277). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10682-1.

Bilgili, M. (2016). Sosyal bilimler felsefesi açısından Türkiye'deki üniversitelerde bölgesel coğrafya öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (33), 114-134. https://doi.org/10.14781/mcd.95974

Bilgili, M. (2017). Coğrafyanın bilimsel kimliğine postyapısalcı bir yaklaşım. *Marmara Coğrafya Dergisi (35),* 101-109. https://doi.org/10.14781/mcd.291173

Bilgili, M. (2020). Coğrafyada mekân felsefesi üzerine yaklaşımlar. *International Journal of Geography and Geography Education,* (41), 88-102. https://doi.org/10.32003/igge.674936

Blache, V. d. (1889). Des divisions fondamentales du sol français. *Bulletin littéraire, 2*(1), 49-57.

Bozkoyun, M. (2022). Erciş ilçesinde (Van) köy adlarının coğrafi açıdan incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (58)*, 279-294. https://doi.org/10.53568/yyusbed.1098386

Bulut, İ. (1996). Sorgun yöresi köy ve mevkii adlarının kaynakları. *Akademik Araştırmalar, 1*(3), 30-40. https://www.researchgate.net/publication/366941478_Sorgun_Yoresi_Koy_ve_Mevkii_Adlarinin_Kaynaklari

Caballero-Cordero, V., Carmona-Derqui, D., & Oto-Peralías, D. (2025). Do women commemorate women? How gender and ideology affect decisions on naming female streets. *Political Geography*, 116, 1-17. https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2024.103244

Cacciafoco, F. P., & Cavallaro, F. (2023). Toponymy and cartography. F. C. Francesco & Perono Cacciafoco (Eds.), *Place names: Approaches and perspectives in toponymy and toponomastics* içinde (ss. 242-265). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108780384.011

Calkin, S., & Freeman, C. (2020). Feminism/feminist geography. A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography (2nd edition)* (ss. 35-41). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10180-5.

Clayton, D. (2004). Imperial geographies. J. S. Duncan, N. C. Johnson, & R. H. Schein, *A Companion to cultural geography* içinde (ss. 449-469). Blackwell. https://doi.org/10.1002/9780470996515.ch29

Cloke, P., Crang, P., & Goodwin, M. (2014). *Introducing human geographies* (3 b.). Routledge.

Cohen, S. B., & Kliot, N. (1992). Place-names in Israel's ideological struggle over the administered territories. *Annals of the Association of American Geographers, 82*(4), 653-680. https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1992.tb01722.x

Cresswell, T. (2004). *Geographic thought: A critical introduction (2. baskı).* Wiley-Blackwell.

Cresswell, T. (2009). Place. R. Kitchin, & N. Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* içinde (ss. 169-177). Elsevier.

Cresswell, T. (2020). Place. A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography (2nd Edition)* içinde (ss. 117-124). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10997-7

Deodato, J. (2010). Deconstructing the library with Jacques Derrida: Creating space for the "Other" in bibliographic description and classification. G. Leckie, L. Given, & J. Buschman, *Critical theory for library and information science: Exploring the social from across the disciplines* içinde (ss. 75-87). Libraries Unlimited.

Derrida, J. (2014). *Gramatoloji* (2. Baskı b.). (İ. Birkan, Çev.) BilgeSu.

Donada, J. T., & Reinoso , A. (2014). Toponyms as 'landscape indicators'. *XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences* içinde (ss. 1987-2016). Barcelona: Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences. https://www.researchgate.net/publication/279867124_Toponyms_as_'landscape_indicators'

Duncan, J., & Lambert, D. (2004). Landscapes of home. J. S. Duncan, N. C. Johnson, & R. H. Schein (ed.), *A companion to cultural geography* içinde (ss. 382-404). Blackwell. https://doi.org/10.1002/9780470996515.ch25

Düzgün, D. (2020). Post-yapısalcı iktidar yaklaşımı çerçevesinde cadde isimlerinin değerlendirilmesi. A. Yoloğlu, Z. Belge, & N. Aydın (Eds.), *Kentsel ve bölgesel araştırmalar ağı 7. kentsel ve bölgesel araştırmalar sempozyumu bildiri kitabı* içinde (ss. 626-636). KBAM.

Elden, S. (2020). Space. A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography (2nd Edition)* içinde (ss. 315-320). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10999-0.

Ferro, M. (2002). *Sömürgecilik tarihi 13. Yüzyıl- 20. Yüzyıl.* (M. Cedden, Çev.) İmge. (Orijinal yayın tarihi 1994)

Flowerdew, R. (2009). Probabilism. R. Kitchin, & N. Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* içinde (ss. 448-450). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00729-X

Gibson, C. (2020). Human geography. A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography* içinde *(2nd Edition)* içinde (ss. 88-99). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10888-1.

Giraut, F., & Houssay-Holzschuch, M. (2016). Place naming as sispositif: Toward a theoretical. *Geopolitics, 21*(1), 1-21. https://doi.org/10.1080/14650045.2015.1134493

Hartshorne, R. (1939). The pre-classical period of modern geography. *Annals of the Association of American Geographers, 29*(3), 35-48. https://doi.org/10.1080/00045603909357282

Heffernan, M. (2009, Mayıs 1). Histories of geography. S. L. Nicholas J. Clifford, & S. L. Nicholas J. Clifford (Eds.), *Key concepts in geography* içinde (ss. 3-21). Sage.

Hoelscher, S. D. (2009). Landscape iconography. N. T. Rob Kitchin, & N. T. Rob Kitchin (Eds.), *International encyclopedia of human geography* içinde (ss. 132-139). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00462-4.

Hudson, B. (1972). The new geography and the new imperialism: 1870-1918. *Antipode, 9*(2), 140-153. https://atrium.lib.uoguelph.ca/server/api/core/bitstreams/5b96727f-875a-4638-83f8-ce2235ce8577/content

İzbırak, R. (1992). *Coğrafya terimleri sözlüğü.* Öğretmen Kitapları.

Jackson, P. (2003). *Maps of meaning an introduction to cultural geography.* Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203421239

Jordan, P. (2020). Role of place names in relating people and space. S. Brunn, & R. Kehrein, *Handbook of the changing world language map* içinde (ss. 1-16). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-02438-3_48

Kaya, İ. (2013). Coğrafi düşüncede mekan tartışmaları. *Posseible*(4),34-47. https://doi.org/10.5281/zenodo.7419832

Kaya, İ. (2014). Coğrafi düşüncenin değişimi ve paradigmalar. Y. Arı, & İ. Kaya (Eds.), *Coğrafya araştırma yöntemleri* içinde (ss. 19-50). Coğrafyacılar Derneği.

Kayserili, A. (2010). Carl Ortwin Sauer ve kültürel coğrafya. *Doğu Coğrafya Dergisi, 15*(24), 177-190. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/2439/31222

Kayserili, A. (2015). Erzurum Şehri'nde yer adları üzerine bir deneme. S. Zaman, & O. Coşkun (Eds.), *Coğrafya'ya adanmış bir ömür Prof. Dr. Hayati Doğanay* içinde (ss. 653-668). Pegem.

Kearney, A., & Bradley, J. (2009). Too strong to ever not be there': place names and emotional geographies. *Social & Cultural Geography, 10*(1), 77-94. https://doi.org/10.1080/14649360802553210

Kitchin, R. (2020). Space and spatiality. A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography (2nd edition),* içinde (ss. 321-327). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10998-9

Kocakuşak, S. (1995). Alanya'da yerleşme adlarının özellikleri. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* (4), s. 171-187.

Kuhn, T. S. (2008). *Bilimsel devrimlerin yapısı.* (N. Kuyaş, Çev.) Kırmızı yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1962)

Lefebvre, H. (1977). Reflections on the politics of space. R. Peet (Ed.), *Radical geography: Alternative viewpoints on contemporary social issues* içinde (M. J. Enders, Çev., s. 339-353). Maaroufa Press.

Lefebvre, H. (2014). *Mekanın üretimi.* (I. Ergüden, Çev.) Sel yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi 1974)

Light, D. (2004). Street names in Bucharest, 1990–1997: Exploring the modern historical geographies of post-socialist change. *Journal of Historical Geography, 30*(1), 154-172. https://doi.org/10.1016/S0305-7488(02)00102-0

Lindsay, N., & Kearns, R. (2023). The New Zealand geographic board and the contested nature of place names in New Zealand. G. O'Reilly (Ed.), *Place naming, identities and geography: Key challenges in geography* içinde (ss. 241-259). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-21510-0_10

Livingstone, D. N. (1992). *The geographical tradition episodes in the history of a contested enterprise.* Blackwell.

Mangena, T. (2023). Theorising multiple place names in Southern Africa. G. O'Reilly, & G. O'Reilly (Eds.), *Place naming, identities and geography critical perspectives in a globalizing and standardizing world* içinde (ss. 259-275). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-21510-0_11

Massey, D. (2001). *Space, place, and gender.* University of Minnesota press.

Myers, G. A. (2016). Naming and placing the other: Power and the urban landscape in Zanzibar. L. Berg, & J. Vuolteenaho (Eds.), *Critical toponymies: The contested politics of place naming* içinde (ss. 85-101). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315258843

Nayak, A., & Jeffrey, A. (2011). *Geographical thought: An introduction to ideas in human geography.* Routledge .

Lindsay, N. & Kearns, R. (2023). The New Zealand geographic board and the contested nature of place names in New Zealand. G. O'Reilly, & G. O'Reilly (Eds.), *Place naming, identities and geography critical perspectives in a globalizing and standardizing world* içinde (ss. 241-257). https://doi.org/10.1007/978-3-031-21510-0_10

Ouali, N., Lannoy, P., Desamoury, V., Guilleaume, S., Mayné, F., Merville, S., . . . Thébaux, A. (2021). Women in Brussels street names. Topography of a minoritisation. *Brussels Studies,* (160), 1-16. https://doi.org/10.4000/brussels.5433

Özkan, M., & Yoloğlu, v. (2005). Bir bellek projesi olarak sokak isimlendirmesi: Ankara örneği. *Planlama Dergisi,* (4), 54-60. https://www.spo.org.tr/resimler/ekler/515df0d202ae52f_ek.pdf

Özüpekçe, S., & Gümüş, N. (2020). Bir toponimi araştırma: Besni (Adıyaman) ilçesi köy adlarının coğrafi sınıflandırması. *Doğu Coğrafya Dergisi, 25*(44), 151-162. https://doi.org/10.17295/ataunidcd.804482

Palonen, K. (1993). Reading street names politically. K. Palonen, & T. Parvikko (Eds.), *Reading the political: Exploring the margins of politics* içinde (ss. 103-121). The Finnish Political Science Association.

Paul, J., & Criado, A. R. (2020). The art of writing literature review: What do we know and what do we need to know? *International Business Review, 29*(4), 1-7. https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2020.101717.

Peet, R. (1998). *Modern geographical thought.* Blackwell.

Pinchevski, A., & Torgovnik, E. (2002). Signifying passages: The signs of change in Israeli street names. *Media, Culture & Society, 24*(3), 365-388. https://doi.org/10.1177/016344370202400305

Ratzel, F. (1891). *Anthropogeographie die geographische verbreitung des menschen.* Engelhorn Verlag.

Relph, E. (1976). *Place and placelessness.* Pion.

Robinson, D. J. (1989). The language and significance of place in Latin America . J. S. John & A. Agnew (Eds.) , *The power of place bringing together geographical and sociological imaginations* içinde (ss. 157-185). Unwil Hyman.

Rose, G. (1993). *Feminism and geography: The Limits of Geographical Knowledge.* Polity press.

Rose-Redwood, R. v.-B. (2020). Street naming and power. A. Kobayashi (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography (2nd edition)* içinde (ss. 55-60). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10868-6.

Rose-Redwood, R., & Alderman, D. V. (2010). Geographies of toponymic inscription: New directions in critical place-name studies. *Progress in Human Geography, 43*(4), 453-470. https://doi.org/10.1177/0309132509351042

Rose-Redwood, R., Alderman, D., & Azaryahu, M. (2009). Geographies of toponymic inscription: New directions in critical place-name studies. *Progress in Human Geography, 34*(4), 453-470. https://doi.org/10.1177/0309132509351042

Rose-Redwood, R., Alderman, D., & Azaryahu, M. (2018). The urban streetscape as political cosmos. D. A. Reuben Rose-Redwood (Ed.), *The political life of urban streetscapes naming, politics, and place* içinde (ss. 1-25). Routledge.

Rusu, M. S. (2019). Shifting urban namescapes: Street name politics and toponymic change in a Romanian(ised) city. *Journal of Historical Geography,* (65), 48-58. https://doi.org/10.1016/j.jhg.2019.07.001.

Rusu, M. S. (2024). No woman's land?" The gendered patterning of urban street names in Romania. *Women's Studies International Forum*, *104*, 1-9. https://doi.org/10.1016/j.wsif.2024.102909.

Ryan, J. R. (2004). Postcolonial geographies. J. Duncan, N. Johnson, & R. Schein (Eds.), *A companion to cultural geography* içinde (ss. 469-485). Blackwell. https://doi.org/10.1002/9780470996515.ch30

Said, E. W. (2013). *Şarkiyatçılık: Batı'nın şark anlayışları.* (B. Ülner, Çev.) Metis. (Orijinal yayın tarihi 1978)

Sauer, C. O. (1925). *The Morphology of landscape.* University of California Press.

Sauer, C. O. (1941). Foreword to historical geography. *Annals of the Association of American Geographers, 31*(1), 1-24. https://doi.org/10.2307/2560961

Sauer, C. O. (1956). The education of a geographer. *Annals of the Association of American Geographers, 46*(3), 287-299. https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1956.tb01510.x

Schaefer, F. K. (1953). Exceptionalism in geography: A methodological examination. *Annals of the Association of American Geographers, 43*(3), 226-249. https://doi.org/10.2307/2560876

Scott, H. (2009). Representation, politics of. R. Kitchin, & N. Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* içinde (ss. 351-356). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00986-X.

Theocharous, S. (2024). Street-naming in a contested island. S. Theocharous (Ed.), *Street naming and the politics of Greek-Cypriot identity* içinde (ss. 111-154). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-031-54415-6_5

Todorov, T. (1982). *The conquest of America : The question of the other.* Harper & Row.

Tuan, Y.-F. (1977). *Space and place: The perspective of experience.* University of Minnesota press.

Tuan, Y.-F. (1991). Language and the making of place: A narrative-descriptive approach. *Annals of the Association of American Geographers, 81*(4), 684-696. https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1991.tb01715.x

Tuathail, G. (1996). *Critical geopolitics. The politics of writing global space.* Routledge.

Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2022). *Beşeri coğrafya: İnsan. Kültür. Mekan.* Çantay.

Uysal, A., & Güngör, Ş. (2016). Postyapısalcı ve ilişkisel coğrafyada bir tarz olarak temsil ötesi teori(ler). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi,*(33), 73-81.

Ünlü, M. (2014). *Coğrafya öğretimi.* Pegem.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü.* Yabancı Dil.

Vila, P. L. (1926). *Barcelona.* Empúries.

Vives, L., & Mohabir, N. (2020). Postcolonialism. A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography (2nd Edition) içinde* (ss. 289-295). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10856-X.

Vuolteenaho, J., & Berg, L. (2009). Towards critical toponymies. L. Berg, & J. Vuolteenaho (Eds.), *Critical toponymies the contested politics of place naming* içinde (ss. 1-19). Routledge.

Warf, B. (2006). *Encyclopedia of human geography.* Sage.

Williamson, B. (2023). Historical geographies of place naming: Colonial practices and beyond. *Geography Compass, 17*(5), 1-12. https://doi.org/10.1111/gec3.12687

Winder, G. M. (2009). Imperialistic geographies. N. T. Rob Kitchin (Ed.), *International encyclopedia of human geography* içinde (ss. 330-343). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00385-0.

Wright, J. K. (1929). The study of place names recent work and some possibilities. *Geographical Review, 19*(1), 140-144. https://doi.org/10.2307/208082

Yavan, N. (2014). Batı coğrafyası geleneği üzerine. E. Bekaroğlu & A. R. Özdemir (Eds.), *Bir disiplinin iç dünyasi: Modern Türk coğrafyası üzerine söyleşiler* içinde (ss. 17-51). İdil. https://www.researchgate.net/publication/269039557_Bati_Cografyasi_Gelenegi_Uzerine_On_the_Western_Geographical_Tradition

Yeoh, B. (2018). Colonial urban order, cultural politics, and the naming of streets in nineteenth- and early twentieth-century Singapore. R. Rose-Redwood, D. Alderman, & A. Maoz (Eds.), *The political life of urban streetscapes naming, politics and place* içinde (ss. 41-46). Routledge.